

Hanna Maria Małgowska

"Umění Reportáže", Mojmir Grygar,
Praha 1961, Československý
spisovatel, s. 174 : [recenzja]

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 57/1, 337-338

1966

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

W rozdziale o wierszu Majakowskiego próbuje więc Kondratow wyjść choć trochę poza „czysty” warsztat wersologiczny, pokazać, do czego ten warsztat może służyć. Szkoda tylko, że nie robił tego wcześniej. W sumie jednak *Matematyka i poezja*, mimo że niepokoi nieco zbyt pośpiesznymi i nie uzasadnionymi uogólnieniami w pierwszej partii oraz pozostawia pewien niedosyt na skutek braku wniosków z analiz w części drugiej — spełnia swoją rolę: popularyzuje zagadnienia badań nad wierszem i zagadnienia wiersza samego. Posiada bowiem w wysokim stopniu najważniejszą chyba cechę, jaka powinna charakteryzować tego typu pracę — budzi zainteresowania przedmiotem, zachęca do myślenia o nim zarówno czytelnika przygotowanego jak i takiego, który o poruszanych przez autora problemach niewiele dotąd słyszał.

Lucylla Pszczołowska

Mojmir Grygar, UMĚNÍ REPORTAŽE. Praha 1961. „Československý spisovatel”, s. 174.

W całym współczesnym literaturoznawstwie uwidoczniła się bardzo wyraźnie skłonność do poszerzania terenu obserwacji i wzbogacania metod poszukiwań. Wyrazem tych nowych dążeń humanistyki wydaje się zwrócenie uwagi na tereny literackie pomijane dotąd niechętnym milczeniem jako zjawisko pogranicza, a więc pamiętnikarstwo, publicystyka, film. Zmiana tego stanowiska w latach ostatnich — była z pewnością wynikiem szeregu przyczyn, wśród których jednak najważniejszą rolę odegrało przeświadczenie, że duża część zjawisk występujących w literaturze wiąże się ściśle, a niekiedy jest wręcz inspirowana przemianami zachodzącymi w twórczości nie klasyfikowanej jako tzw. literatura artystyczna.

Zajęcie się tymi zjawiskami oprócz poszerzenia perspektyw badawczych miało ponadto jeszcze jedną konsekwencję. Zwracając uwagę na kwestie nie dające się jednoznacznie ocenić za pomocą literackich metod badania faktów, wskazało zarazem konieczność adaptacji środków analizy właściwych innym dyscyplinom wiedzy, zwłaszcza socjologii. Metod stosowanych, jak dotąd, ze zmiennym szczęściem, niewątpliwie jednak stanowiących ważny element procesów integracyjnych na terenie współczesnej humanistyki.

Książka Grygara poświęcona współczesnemu reportażowi czeskiemu jest bardzo charakterystyczna dla omawianych tu tendencji. Warto jednak pamiętać, że kierunek ten wyodrębnił się w nauce czeskiej, a więc i w literaturoznawstwie, nieco później niż u nas, miał też nieco inny zakres oddziaływania. Widać to wyraźnie na materiale egzemplifikacyjnym, po który sięgają badacze, aby zreferować swoje postulaty lub przeprowadzić polemikę z istniejącymi sądami.

Praca Grygara, prezentująca postawę metodologiczną autora w oparciu o analizę nurtu rozwojowego czeskiego reportażu, dowodzi, że ta odmiana gatunkowa wyraża najistotniejsze problemy współczesnej świadomości kulturalnej. Wydaje się to zresztą bezdyskusyjne wobec osiągnięć felietonistyki Nerudy i reportaży Fučika lub Kische. Warto jednak odnotować główne kierunki rozumowania przewijające się przez całą pracę Grygara, aby ukazać węzłowe problemy tej sytuacji, która na odmiennym materiale charakteryzuje kwestie nieobce i polskim dyskusjom.

Najwięcej uwagi poświęca autor stosunkowi reportażu do innych gatunków literackich — opowiadania, noweli, powieści. Ukazując inspiratorską, tak w zakresie tematycznym jak konstrukcyjnym, rolę reportażu dla procesów odnowienia i wzbogacenia utworów *stricto* literackich, Grygar wskazuje tym samym pierwszą, literaturoznawczą płaszczyznę rozważań nad gatunkami publicystycznymi.

Drugi kierunek poszukiwań reprezentuje prównawcze zestawienie materiału dziennikarstwa czeskiego, niemieckiego i rosyjskiego. Forma utworów, uzależniona w znacznym stopniu od funkcji społeczno-politycznych, jakie mają do spełnienia w różnych etapach historycznych, nakłada na badacza twórczości dziennikarskiej obowiązek historyka, który jest nie tylko obserwatorem faktów, ale także ich komentatorem, uwzględniającym całą złożoność problematyki kulturalnej. Historyk kultury, jakim powinien być badacz rozwoju form dziennikarskich, może też najłatwiej dostrzec rolę zaangażowanej publicystyki społecznej i politycznej w historycznym procesie kształtowania się współczesnych gatunków epickich.

Trzecią i ostatnią płaszczyzną spraw podnoszonych z okazji rozważań nad dziennikarstwem jest jego miejsce wśród innych środków komunikacji masowej, a przede wszystkim — filmu, sztuki rysunkowej i plastyki propagandowej. Wskazując na reportażowe inspiracje awangardowej kinematografii lat dwudziestych i podobieństwo chwytów deformujących rzeczywistość, obecnych zarówno w plastyce jak i w reportażu, autor książki ukazuje zarazem w formie szkicowej perspektywy nowych metod analizy schematów wypowiedzi i konstrukcji, charakterystycznych dla gatunków o dużej funkcjonalności społecznej.

Widoczna niemal w całym toku wywodów polemika z teoriami Lukácsa, będąca niewątpliwym odpowiednikiem polskiej dyskusji z pewnym normatywizmem postulatów znakomitego teoretyka, dostarcza jeszcze jednej wskazówki do określenia kierunku przemian we współczesnym literaturoznawstwie czeskim.

Hanna Maria Małgowska

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI
 CZASOPISMA „UMJETNOST RIJEČI” („SZTUKA SŁOWA”)
 1957—1963

Czasopismo „Sztuka Słowa” powstało w r. 1957, jako organ Sekcji Badań Teorii Literatury i Metodologii Historii Literatury Chorwackiego Towarzystwa Filologicznego, jednocząc na swych łamach pióra slawistów i neofilologów Uniwersytetu Zagrzebskiego (Szkoła Zagrzebska). Moralnym bodźcem do założenia tego kwartalnika była działalność prof. Antuna Barca¹. Kierownictwo redakcji objął germanista, Zdenko Škreb, przy współpracy Aleksandra Flakera, Iva Frangeša, Frana Petrègo i Josipa Torbariny. Z biegiem czasu szczupłe grono redakcyjne rozrosło się w duży, kilkunastoosobowy zespół, reprezentujący wszystkie ważniejsze ośrodki naukowe Jugosławii.

Czasopismo wypełniają referaty wygłaszane na zebraniach Sekcji oraz materiały z kongresów jugosłowiańskich slawistów. Poruszane w nim zagadnienia grupują się wokół jednego zjawiska — dzieła literackiego, w całej jego skomplikowanej istocie, pojętego jako społecznie i historycznie uwarunkowana sztuka słowa.

Nie negując wartości różnorodnych sposobów podejścia do dzieła literackiego, „Sztuka Słowa” proponuje krytykę stylistyczną, jako metodę wypróbowaną, mającą już za sobą szereg sukcesów. Stara się zapoznawać pracowników naukowych z tą metodą, z drogami jej rozwoju i osiągnięciami badaczy zagranicznych. Celem ostatecznym tej działalności informacyjnej jest dostarczenie precyzyjnych na-

¹ Zob. I. Frangeš, *Djelo Antuna Barca*. 1962, nr 3.